

معاونت آموزشی
مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی
واحد برنامه‌ریزی آموزشی

چارچوب طراحی «طرح دوره»

اطلاعات درس:

گروه آموزشی ارائه‌دهنده درس: تاریخ علوم پزشکی
عنوان درس: تاریخ تحلیلی علوم پزشکی ایران (از ظهور اسلام تا حمله مغول)
کد درس: ۱۳
نوع و تعداد واحد: ۲ واحد نظری
نام مسؤول درس: دکتر محمدحسین آیتی
همکاران در تهیه طرح درس و اداره کلاس: خانم سمانه عربیان و آقای علی اکبر وطن‌پرست
پیش‌نیاز/هم‌زمان: تاریخ تحلیلی علوم پزشکی در تمدن‌های عمده قبل از اسلام
رشته و مقطع تحصیلی: دکتری تخصصی - تاریخ علوم پزشکی

اطلاعات مسؤول درس:

رتبه علمی: استاد
رشته تخصصی: طب سنتی
محل کار: تهران، خ طالقانی، نرسیده به میدان فلسطین، خ سرپرست، دانشکده طب ایرانی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
تلفن تماس: ۰۹۱۲۲۰۶۱۱۵۸
نشانی پست الکترونیک: mh-ayati@tums.ac.ir

توصیف کلی درس (انتظار می‌رود مسؤول درس ضمن ارائه توضیحاتی کلی، بخش‌های مختلف محتوایی درس را در قالب یک یا دو بند، توصیف کند):

با توجه به وسعت و تنوع تاریخ علوم پزشکی، هدف از این دوره، بررسی ریشه‌ها و تحولات این علم در طول تاریخ ایران است. در این راستا، تلاش بر این است که از دوران اوج و شکوفایی تا دوره‌های رکود و زوال، وضعیت پزشکی ایران تا قرن چهاردهم هجری قمری به صورت توصیفی و تحلیلی مورد بررسی قرار گیرد. علاوه بر این، به منظور داشتن تصویری جامع‌تر، مطالعه وضعیت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز در دستور کار قرار دارد. امید است که از طریق ارائه‌های هفتگی و بهره‌گیری از منابع دست اول، بتوان درک عمیق‌تری از تحولات پزشکی ایران در دوره‌های مختلف داشته باشیم و این امر موجب بروز تفکر انتقادی و پرسشگری گردد. همچنین، پژوهش‌های تحلیلی و مطالعاتی همراه با گزارش‌های ماهانه، نقش اساسی در پیشبرد اهداف آموزشی و پژوهشی این درس ایفا خواهد کرد.

اهداف کلی / محورهای توانمندی:

این درس با هدف آشنایی دانشجویان رشته تاریخ علوم پزشکی با سیر تحول دانش پزشکی و خاستگاه آن در سرزمین‌های اسلامی به‌ویژه ایران ارائه می‌شود. در این راستا، نقش دانشمندان مسلمان و تأثیر تمدن اسلامی در شکل‌گیری، گسترش و انتقال علوم پزشکی مورد بررسی قرار می‌گیرد. همچنین، دانشجویان با چالش‌ها و محدودیت‌های آموزش و یادگیری علوم پزشکی در دوره‌های مختلف تاریخی آشنا خواهند شد. علاوه بر این، کانون‌های مهم پزشکی در ایران و جهان اسلام و تأثیر آن‌ها بر پیشرفت دانش پزشکی مطالعه می‌شود. در پایان، دانشجویان باید توانایی تحلیل و ارزیابی رویدادهای تاریخی مرتبط با پزشکی را بر اساس دانش کسب‌شده در این درس به دست آورند.

اهداف اختصاصی / زیرمحورهای هر توانمندی:

توانمندسازی دانشجویان در زمینه تحلیل تاریخی سیر تحولات دانش پزشکی و چگونگی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مکاتب مختلف؛

بازشناسی مکاتب عمده پزشکی از ظهور اسلام تا حمله مغول و بررسی ارتباطات پیدا و ناپیدای آن‌ها؛

بازشناسی و تحلیل ارکان مکاتب پزشکی تأثیرگذار بر طب دوران تمدن اسلامی و طب سنتی؛

بازشناسی مشاهیر پزشکی از ظهور اسلام تا حمله مغول و نوآوری‌های آن‌ها؛

بازشناسی مکاتب عمده پزشکی از حمله مغول تا قرن چهاردهم هجری و بررسی ارتباطات پیدا و ناپیدای آن‌ها؛

بازشناسی مشاهیر پزشکی از حمله مغول تا قرن چهاردهم هجری و نوآوری‌های آن‌ها.

رویکرد آموزشی^۱:

رویکرد حضوری

روش‌های یاددهی-یادگیری با عنایت به رویکرد آموزشی انتخاب شده:

■ سخنرانی تعاملی (پرسش و پاسخ، کوئیز، بحث گروهی و...)

■ بحث در گروه‌های کوچک

☐ ایفای نقش

☐ یادگیری اکتشافی هدایت شده

☐ یادگیری مبتنی بر تیم (TBL)

☐ یادگیری مبتنی بر حل مسئله (PBL)

☐ یادگیری مبتنی بر سناریو

☐ استفاده از دانشجویان در تدریس (تدریس توسط هم‌تایان)

☐ یادگیری مبتنی بر بازی

تقویم درس:

جلسه	عنوان مبحث	روش تدریس	فعالیت‌های یادگیری	نام مدرسان
۱ ۰۳/۱۱/۲۷	مبانی ورود به تحلیل تاریخ پزشکی، تاریخ علم پزشکی و تبیین مفاهیم Science و Knowledge - تکلیف دانشجویان: تفاوت Science و Knowledge و شناسایی عوامل موثر بر تاریخ پزشکی (ارسال از طریق ایمیل به همکاران، ۲ اسفند).	حضوری	ارائه سمینار علمی	دکتر محمدحسین آیتی، سمانه عربیان و علی‌اکبر وطن‌پرست
۲ ۰۳/۱۲/۰۴	آشنایی با انواع منابع تاریخی، دامنه مطالعات در حوزه تاریخ پزشکی و نحوه ارزشیابی دانشجویان و تکالیف آنان - تکلیف دانشجویان: شناسایی و انتخاب پنجاه پزشک برجسته ایرانی و معرفی بیست اثر پزشکی (بر اساس اهمیت و تحلیل آن‌ها) (ارسال از طریق ایمیل به همکاران، ۱۸ اسفند).	حضوری	ارائه سمینار علمی	دکتر محمدحسین آیتی، سمانه عربیان و علی‌اکبر وطن‌پرست
۳ ۰۳/۱۲/۱۱	جلسه تحلیلی در حوزه اتفاقات تاریخ پزشکی (۱) با حضور دکتر سید محمدصادق سجادی - تکلیف دانشجویان: انتخاب موضوع و زمان ارائه‌ها (ارسال از طریق ایمیل به همکاران، ۱۳ اسفند).			

جلسه	عنوان مبحث	روش تدریس	فعالیت‌های یادگیری	نام مدرسان
۴ ۰۳/۱۲/۱۸	بررسی وقایع تاریخ پزشکی در ایران از قرن اول هجری تا پایان دوره آل بویه (۱)، تحلیل علل و عوامل پویایی و یا زمینه‌ها و دلائل انحطاط پزشکی ایرانی در آن دوران - ارائه نخست/ سید عباس هاشمی‌نژاد	حضور	ارائه سمینار علمی	دکتر محمدحسین آیتی، سمانه عربیان و علی‌اکبر وطن‌پرست
۵ ۰۳/۱۲/۲۵	بررسی وقایع تاریخ پزشکی در ایران از قرن اول هجری تا پایان دوره آل بویه (۲)، تحلیل علل و عوامل پویایی و یا زمینه‌ها و دلائل انحطاط پزشکی ایرانی در آن دوران - ارائه دوم/ سید عباس هاشمی‌نژاد - تکلیف دانشجویان: انتخاب و پیشنهاد عنوان مقاله و مجله (ارسال از طریق ایمیل به همکاران، حداکثر تا ۳۰ اسفند).	حضور	ارائه سمینار علمی	دکتر محمدحسین آیتی، سمانه عربیان و علی‌اکبر وطن‌پرست
۶ ۰۴/۰۱/۱۶	بررسی وقایع تاریخ پزشکی در ایران دوره سلجوقیان، تحلیل علل و عوامل پویایی و یا زمینه‌ها و دلائل انحطاط پزشکی ایرانی در آن دوره - ارائه سوم/ سید محمدرضا حسینی	حضور	ارائه سمینار علمی	دکتر محمدحسین آیتی، سمانه عربیان و علی‌اکبر وطن‌پرست
۷ ۰۴/۰۱/۲۳	بررسی وقایع تاریخ پزشکی در ایران دوره غزنویان، تحلیل علل و عوامل پویایی و یا زمینه‌ها و دلائل انحطاط پزشکی ایرانی در آن دوره - ارائه چهارم/ سید محمدرضا حسینی	حضور	ارائه سمینار علمی	دکتر محمدحسین آیتی، سمانه عربیان و علی‌اکبر وطن‌پرست
۸ ۰۴/۰۱/۳۰	بازدید از دایرةالمعارف بزرگ اسلامی (دبا)، جهت آشنایی با انواع منابع تاریخی و تاریخ پزشکی - تکلیف دانشجویان: انجام و ارائه نخستین گزارش مقاله (ارسال از طریق ایمیل به همکاران، ۳۱ فروردین).			
۹ ۰۴/۰۲/۰۶	بررسی وقایع تاریخ پزشکی در ایران دوره خوارزمشاهیان، تحلیل علل و عوامل پویایی و یا زمینه‌ها و دلائل انحطاط پزشکی ایرانی در آن دوره - ارائه پنجم/ سمیه مرغوب	حضور	ارائه سمینار علمی	دکتر محمدحسین آیتی، سمانه عربیان و علی‌اکبر وطن‌پرست
۱۰ ۰۴/۰۲/۱۳	بررسی وقایع تاریخ پزشکی در ایران دوره مغول، تحلیل علل و عوامل پویایی و یا زمینه‌ها و دلائل انحطاط پزشکی ایرانی در آن دوره - ارائه ششم/ سمیه مرغوب	حضور	ارائه سمینار علمی	دکتر محمدحسین آیتی، سمانه عربیان و علی‌اکبر وطن‌پرست
۱۱ ۰۴/۰۲/۲۰	جلسه تحلیلی در حوزه اتفاقات تاریخ پزشکی (۲)			
۱۲ ۰۴/۰۲/۲۷	بررسی وقایع تاریخ پزشکی در ایران دوره تیموریان، تحلیل علل و عوامل پویایی و یا زمینه‌ها و دلائل انحطاط پزشکی ایرانی در آن دوره - ارائه هفتم/ فاطمه شکریان - تکلیف دانشجویان: انجام و ارائه دومین گزارش مقاله (ارسال از طریق ایمیل به همکاران، ۳۱ اردیبهشت).	حضور	ارائه سمینار علمی	دکتر محمدحسین آیتی، سمانه عربیان و علی‌اکبر وطن‌پرست

جلسه	عنوان مبحث	روش تدریس	فعالیت‌های یادگیری	نام مدرسان
۱۳ ۰۴/۰۳/۰۳	بررسی وقایع تاریخ پزشکی در ایران دوره صفویان، تحلیل علل و عوامل پویایی و یا زمینه‌ها و دلائل انحطاط پزشکی ایرانی در آن دوره - ارائه هشتم/ فاطمه شکریان	حضور	ارائه سمینار علمی	دکتر محمدحسین آیتی، سمانه عربیان و علی‌اکبر وطن‌پرست
۱۴ ۰۴/۰۳/۱۰	بررسی وقایع تاریخ پزشکی در ایران دوران افشاریان و زندیان، تحلیل علل و عوامل پویایی و یا زمینه‌ها و دلائل انحطاط پزشکی ایرانی در آن دوران - ارائه نهم/ فاطمه فلاح رئوفی	حضور	ارائه سمینار علمی	دکتر محمدحسین آیتی، سمانه عربیان و علی‌اکبر وطن‌پرست
۱۵ ۰۴/۰۳/۱۷	بررسی وقایع تاریخ پزشکی در ایران دوره قاجار، تحلیل علل و عوامل پویایی و یا زمینه‌ها و دلائل انحطاط پزشکی ایرانی در آن دوره - ارائه دهم/ فاطمه فلاح رئوفی	حضور	ارائه سمینار علمی	دکتر محمدحسین آیتی، سمانه عربیان و علی‌اکبر وطن‌پرست
۱۶ ۰۴/۰۳/۳۱	جلسه پرسش و پاسخ - تکلیف دانشجویان: انجام و ارائه سومین گزارش مقاله (ارسال از طریق ایمیل به همکاران، ۳۱ خرداد).	حضور	ارائه سمینار علمی	دکتر محمدحسین آیتی، سمانه عربیان و علی‌اکبر وطن‌پرست
۱۷	آزمون پایان‌ترم - تکلیف دانشجویان: ارسال (submit) مقاله برای مجله (ارسال از طریق ایمیل به همکاران، ۳۱ تیر).			

شیوه ارزشیابی دانشجویان:

۱. حضور مستمر و مشارکت مؤثر در جلسات کلاسی؛
۲. ارائه دو سمینار در طول ترم (هر دانشجو، دو ارائه)؛
۳. انجام تکالیف و گزارش‌های ماهانه در پایان ماه‌های فروردین، اردیبهشت و خرداد؛
۴. ارسال نسخه نهایی مقاله.

معرفی برخی منابع:

۱. تاریخ پزشکی ایران، محمود نجم‌آبادی.
۲. تاریخ طب در ایران پس از اسلام (از ظهور اسلام تا دوران مغول)، محمود نجم‌آبادی.
۳. نگاهی به تاریخ پزشکی ایران در دوره پس از اسلام، فرهاد جعفری.
۴. تاریخ دامپزشکی و پزشکی [دو مجلد]، حسن تاجبخش.
۵. تاریخ بیمارستان‌ها، حسن تاجبخش.

۶. تاریخ طب اسلامی، ادوارد براون.
۷. تاریخ البیمارستانات فی الاسلام، احمد عیسی‌بک.
۸. تاریخ الحکماء، ابو الحسن علی بن یوسف قفطی.
۹. تاریخ الطب والصدیلة عند العرب، سامی خلف.
۱۰. طب اسلامی، مانفرد اولمان.
۱۱. تاریخ و اخلاق پزشکی در اسلام، مهدی محقق.
۱۲. تاریخ نگارش‌های عربی [جلد سوم]، فواد سزگین.
۱۳. پزشکی در تمدن اسلامی و تأثیر آن بر اروپای قرون وسطی، دونالد کمپیل.
۱۴. پزشکی اسلامی در دوره میانه، پتر ای پورمن و دیگران.
۱۵. اطباء عهد مغول (تاریخ پزشکی ایران در هند اسلامی)، علی کوثر چاندپوری.
۱۶. طب در دوره صفویه، سیریل لوید الگود.
۱۷. بیمارستان‌های ایران در زمان صفویه و قاجار، ویلم فلور.
۱۸. تاریخ پزشکی ایران و خلافت شرقی، سیریل لوید الگود.
۱۹. تاریخ طب و طبابت در ایران [دو مجلد]، محسن روستایی.
۲۰. سرآغازهای پزشکی مدرن در ایران، ویلم فلور.
۲۱. سلامت مردم در ایران قاجار، ویلم فلور.
۲۲. تاریخ پزشکی ایران: درسنامه‌ای برای دانشجویان پزشکی، ایرج نبی‌پور.
۲۳. تاریخ پزشکی ایران و سرزمین‌های خلافت شرقی، سیریل لوید الگود.
۲۴. پزشکی، بهداشت عمومی و حکومت قاجار، هرمز ابراهیم‌نژاد.
۲۵. سلامت، بهداشت و زیبایی در عصر قاجار، سحر برجسته و دیگران.
۲۶. تاریخ پزشکی: داروسازی، دندانپزشکی و دامپزشکی [هشت مجلد]، مارسال مارتینی و دیگران.
۲۷. تاریخ مصور پزشکی جهان: از کهن‌ترین تا دوران معاصر [ده مجلد]، ولی‌الله محرابی.
۲۸. تاریخ پزشکی، ویلیام باینوم.
۲۹. تاریخ پزشکی، لیزا یونت.
۳۰. دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، ذیل مدخل «بیمارستان».

۳۱. دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، ذیل مدخلِ «پزشکی اسلامی».
۳۲. دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، ذیل مدخلِ «تشریح».
۳۳. دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، ذیل مدخلِ «جراحی».
۳۴. دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، ذیل مدخلِ «چشم‌پزشکی».
۳۵. دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، ذیل مدخلِ «دندان‌پزشکی».
۳۶. دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، ذیل مدخلِ «دارالفنون».
۳۷. دایرةالمعارف اخلاق پزشکی اسلامی، ذیل مدخلِ «محنة‌الطبيب».
۳۸. دانشنامه جهان اسلام، ذیل مدخلِ «بیمارستان».
۳۹. دانشنامه جهان اسلام، ذیل مدخلِ «پزشکی».
۴۰. دانشنامه جهان اسلام، ذیل مدخلِ «جراحی / جراحی».
۴۱. دانشنامه جهان اسلام، ذیل مدخلِ «چشم / چشم‌پزشکی ۱ و ۲».
۴۲. دانشنامه جهان اسلام، ذیل مدخلِ «پرستار / پرستاری».
۴۳. دانشنامه جهان اسلام، ذیل مدخلِ «دندان / دندان‌پزشکی».
۴۴. دانشنامه جهان اسلام، ذیل مدخلِ «دامپزشکی».
۴۵. دانشنامه جهان اسلام، ذیل مدخلِ «دارالفنون».